

פירוש הרשב"ם שם.

כל דבר, שאדם הקדיש, הראוי למזבח

יג-א ולא לבדק הבית, כגון: שור וכבש ועז תמימים, שאסור להקדיש לבדק הבית (442), וכן תורים ובני יונה סולת ולבונה ויין ושמן. וכל אלו אינן ראויין לשקען בבנין. או, כל הראוי לבדק הבית ולא למזבח, כגון: זהב וכסף ואבנים יקרות, וכדומה. או, אפילו (443),

כל שאינו ראוי לא למזבח ולא לבדק הבית, כגון: חלב גבינה מוריים אשפה עשבים וכדומה, ודינם לימכר, ומדמיהן יקנו צרכי מזבח או צרכי בדק הבית, כפי שהקדיש המקדיש, מועלין בו (444). כמו שיבואר (445).

כיצד?

הקדיש בור מלא מים, והמים ראויים לבדק הבית ולא למזבח (446), אשפה מלאה (447)

שם עט ב שהוא מחלוקת תנאים], לגבי הקדש הכל מוקדש.

445. הר"ן שם כתב פירוש אחר: כל הראוי למזבח ולא לבדק הבית, והקדיש לבדק הבית, וכן נמי דברים הראויים לבדק הבית, והקדיש למזבח, או שהקדיש למזבח ולבדק הבית דברים שאינם ראויים להם, אף על פי שהקדיש דבר שאינו ראוי, מועלים בהם ובמה שבתוכן.

וכתב שלמד כן מפירוש הרמב"ם. וזה לשון הרמב"ם [פרק ה מהלכות מעילה הלכה א]: אחד המקדיש לבדק הבית דבר הראוי לחזק הבדק, כגון: אבן או קורה. או, המקדיש לבדק הבית דבר הראוי למזבח, כגון: כבשים ותורים. או, המקדיש למזבח דבר הראוי לבדק הבית, כגון: אבן וקורה. או, המקדיש לזה ולזה דברים שאינן ראויין לא לזה ולא לזה, כגון: המקדיש תרנגולין וחומץ וציר או קרקע, אפילו הקדיש אשפה מלאה זבל או עפר או אפר, מועלין בכלן משעה שהוקדשו עד שיפדו דברים הראויין להפדות.

446. לבדק הבית ראויים, לגבל בהם את הטיט, לצורך חיזוק בדק הבית.

ואינם ראויים למזבח, כי את הקרב והכרעים רחצו באמת המים שבעזרה. רשב"ם ותוס'. וכתב התפארת ישראל, שלא הוצרכו לומר כן, כי אף אם הם ראויים להדחת קרבנות, וכי בשל כך יחשבו קדשי מזבח!?

442. מפני שאסור להקדיש תמימין לבדק הבית, ואם הקדישן, אינם יוצאין מידי מזבח [תמורה לג א].

כן כתבו הראשונים.

והילכך, כתב הר"י מיגאש, לא שנה התנא חלוקה רביעית: "כל הראוי למזבח ולבדק הבית", מפני שמה שראוי למזבח, הרי הוא למזבח.

443. כתב הרשב"ם [שם]: המשנה נשנתה כפי סדר חשיבותם. קדשי מזבח חשובים מקדשי בדק הבית, וקדשי בדק הבית חשובים מקדשי דמים, הילכך, שונה בדרך "לא זו אף זו", לא רק אלו החמורים, מועלין בהן ובמה שבתוכן, אלא אפילו הקלין.

444. גירסת המשנה.

והגירסא בבבא בתרא שם: מועלין בהן ובמה שבתוכן. וכתב שם הרשב"ם, שמדובר שלא הזכיר במפורש שמקדיש את המים שבבור, ובכל זאת, נתקדשו המים, הואיל והבור היה מלא בשעת ההקדש.

ומשמע מדבריו, שזהו חידוש המשנה.

והרשב"ם פירש כן, כי כן משמע שם בסוגיא, שהגמרא הביאה משנה זו בקשר למשנה ההיא [עח ב] "המוכר את החמור מכר סיח... מכר בור מכר מימיה". וכתב שם המאירי, ואף על פי שלענין מכר, מכר את הבור לא מכר מימיו [עיין

זבל, אינו ראוי לא למזבח ולא לבדק הבית⁽⁴⁴⁸⁾, **שובך מלא יונים**, היונים ראויים למזבח, ואילו השובך אינו ראוי אפילו לא

לבדק הבית⁽⁴⁴⁹⁾, **אילן מלא פירות**, אינם ראויין לא למזבח ולא לבדק הבית⁽⁴⁵⁰⁾, **שרה מלאה עשבים**, אינם ראויים לא למזבח ולא

וכן הקשו הקרן אורה [כאן] והרש"ש [שם]. ועוד הקשה הרש"ש, ומה בכך שהיו מדיחים באמת המים, הלא מותר להדיחם בשאר מים המכונסים? עיין שם שמוכיה כן.

וכתב עוד הרשב"ם: וכן אינם ראויים לניסוך המים, כי מים מכונסים פסולים לניסוך המים. והתוס' כתבו, שבניסוך המים צריך מים חיים, כמבואר בגמרא סוכה [מח א] שהיה ממלא ממעין בית השילוח, ונלמד שם ממה שנאמר "ושאתם מים בששון".

והיינו, שהם מפרשים, שהלימוד מהפסוק "ושאתם מים בששון", הוא על החיוב להביא מים חיים.

והר"ן והתוס' הרא"ש שם, מעירים, שרש"י במסכת סוכה אינו מפרש כן, אלא, שמפסוק זה למדים שעושים שמחה בעת שאיבת המים. ועיין שם בשיטה מקובצת, הדין ומוכיה שבדיעבד מותר לנסך מים מן הכיור, ואנו קיימא לן כחכמים [זבחים כב ב] שמי כיור אינם ממי מעין, וכמו שפסק הרמב"ם [פרק ה מהלכות ביאת מקדש].

וכן הבור עצמו, אינו ראוי לא לבדק הבית, וכל שכן לא למזבח, אלא לימכר ודמיהן יפלו לבדק הבית.

447. גירסת השיטה מקובצת.

448. השיטה מקובצת, כתב שהיא ראויה להימכר. וכן כתב בפירוש א.

והר"י מיגאש [שם] סובר שהאשפה אינה ראויה אפילו למכרה לדמיהם! ומשווה את דינה למחיר כלב. ומכל מקום, כיון שהקדישה מועלין בה. [מובא בשיטה מקובצת בשם הרא"ם, והכוונה להר"י מיגאש].

ועיין בתקנת עזרא, שהקשה על דברים אלו מהברייתא ששינו [בעמוד הקודם] לגבי פרש וזבל.

ומתוך, על פי דברי הכסף משנה [הלכות מעילה פרק ה הלכה ו] שמה שאמרה שם הברייתא "יפלו ללשכה" היינו ל"שיירי לשכה". ומדמים אלו הוציאו לבנית חומת העיר ומגדליה, ולא שייך לומר בהם איסור מחיר כלב. ויתכן, שזו היא סברת הר"י מיגאש, שבכל זאת מועלין בה.

449. שהשובך שוה הרבה, ואין שוברין את אבניו או עציו לשים אותן בבנין הבית, דאם כן פוחת מדמיו. תוס' ורשב"ם.

וכתב האור שמח [פרק ה מהלכות מעילה הלכה ו], שאף אם נחלוק על התוס' [הערה 453], ונסבור שחצר קונה להקדש, מכל מקום, אם קיננו בשובך יונים הראוים להקרבה, לא יקנה אותם השובך מדין חצר. הואיל ואסור להתפיס תמימים לבדק הבית [הערה 442], וחצר אינו קונה באיסור, כמבואר בבבא מציעא [קב א].

450. האילן אינו ראוי, מטעם הנ"ל, שהאילן שוה הרבה.

והפירות, אינן ראויות למזבח, כי אין מקריבין פירות כלל, כמו שנאמר [ויקרא ב] "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו", ודבש, היינו: כל מיני מתיקה.

ואין הכי נמי, אם הוא עץ זית, ראויים הזיתים לשמן למנחות, ואם הוא גפן, ראוי לנסכים. ולבדק הבית, אין הפירות ראויים.

וכתב הרשב"ם: ובכורים לכהן הן כתרומה. וכן כתב כאן המיוחס לרש"י. כלומר, אף אם

אבל, אם הקדיש בור, ואחר כך נתמלא מים⁽⁴⁵³⁾, אשפה, ואחר כך נתמלא זבל, שובך, ואחר כך נתמלא יונים, אילן, ואחר

לבדק הבית. בכל אלו והדומה להם, מועלין בהם⁽⁴⁵¹⁾ ובמה שבתוכן⁽⁴⁵²⁾, מי שאכל אותם או נהנה מהן.

שרק מעילה על ידי פגם נלמד מתרומה, ועליה נאמר שאין מועלין במחומר. אבל מעילה על ידי הנאה בלבד, הנלמד מעבודה זרה, מועלין אף במחומר. [וכנראה שהיה לו גירסא אחרת בגמרא שם]. וכן כתב המאירי בבבא בתרא [שם].

452. גירסת המשנה.

453. בענין חצר הקדש הקשו הראשונים: למה לא יקנה הבור את המים להקדש, מטעם קנין חצר, כשם שחצר קונה להדיוט?

ויש כאן אריכות דברים, ומאחר שאין הדברים נוגעים כל כך ישירות להלכות מעילה, לכן נביאם בקיצור.

הרשב"ם והתוס' [בבא בתרא שם], וכן כתבו התוס' בסוגיתנו, והאגודה [הובא במגן אברהם סימן קנד ס"ק כ"ג] ועוד ראשונים, מתרצים, שאין קנין חצר קונה להקדש כלל, לפי שקנין חצר נתרבה משום "יד", ואין יד להקדש. כלומר, בהדיוט נאמר [שמות כב] "אם המצא תמצא בידו הגנבה", ודרשו חז"ל [בבא מציעא] "המצא תמצא", לרבות חצירו, ולא בהקדש. והאגודה סובר כן גם לגבי בית הכנסת, ועיין בקצות החושן [פתיחה לסימן ר].

והרמב"ן ועוד ראשונים חולקים, וסוברים שחצר של הקדש קונה להקדש, אלא שאין מועלים בו. ומבאר הקצות החושן [וכן מפורש בריטב"א בשם ר"י]: כיון שלא הוקדש במפורש על ידי אדם בקדושת פה.

ומוכיח כן הקצות החושן מהקדש של עכו"ם שנחלקו תנאים [זבחים מה א] אם מועלים בו, ואף על גב דודאי קני ליה הקדש, ובכל זאת יש צד לומר שאין מועלין בו.

הפירות כשהן משבעת המינים ראויים לביכורים, מכל מקום, אינו נקרא "ראוי למזבח", כי את הביכורים נתנו לכהן ולא למזבח.

ורבינו עובדיה כתב: הפירות ראויין לביכורים. וכן כתב רבינו אליקים בשיטה מקובצת. ותמה התוס' יום טוב: על בכורים אין קדושת מזבח כלל, אלא מתנות כהונה הוא? ועוד, הרי אילן שהוקדש, פטורים פירותיו מבכורים, שנאמר "בכורי אדמתך" ולא של הקדש? כמבואר במסכת בכורים.

הרש"ש מתרץ: כיון דבכורים טעונין הנחה לפני המזבח, שפיר נקראים ראוי למזבח. ומה שאחר כך נותנין אותם לכהנים, מה בכך, הכהנים זוכים בהם משלהן גבוה, כשם שהם זוכין בחטאת ואשם וכדומה.

451. כתב הרשב"ם: אם נהנה בהם שוה פרוטה, כגון: הצניע חפציו בבור, או הוריד שם חבית מים לקרר, וכן אם תלה חפציו באילן, או נתן יונים שלו בשובך, והניח זבלו באשפה.

ורבינו תם, חולק עליו, מפני שבכל דוגמאות אלו, נהנה במחומר לקרקע, ואין מעילה במחומר לקרקע, כמבואר בגמרא [לקמן ובדף יח ב].

על כן, פירש רבינו תם, שמדובר שתלש חוליא מן הבור ונהנה מן התלוש, ודוגמתו בשאר הדברים המחוברים.

והרמב"ן כתב שם, כגון שהיה כותל בנין בתוך הבור [כלומר, הבור מרוצף בבנין] ותלה עליו חפציו, ובאופן זה כולי עלמא מודים, שמועלין, מאחר דינו כמחומר, כיון שהיה תלוש לפני שחיברו לבור ["תלוש ולבסוף חיברו"].

והאמת, שהרשב"ם עצמו הרגיש בקושיא זו. ומבאר על פי הגמרא שם בדף יח [עיין שם]

שתקנה לו, מטעם מניעת מריבות בין בעל החצר לשאר הרודפים אחר המציאה, ואילו בהקדש, לא תיקנו כן חכמים. והואיל ומים אלו, הם מציאה, לא קנתה החצר להקדש מטעם שליחות, כיון שהוא חב לאחריני. וכן כתב החתם סופר בהגהותיו לשולחן ערוך [אורח חיים סימן קנד מגן אברהם ס"ק כג].

והאחרונים דנים הרבה בכל פרטי הסוגיא הזאת. ונחזור לדברי התוס' יום טוב.

ברצונו להוכיח שיש שליחות להקדש, מביא ראיה מהגמרא נדרים [לה ב] שנאמר שם שהכהנים המקריבים קרבנות ישראל הם שלוחי ה'. הרי שיש שליחות להקדש, כשם שהכהנים הם שלוחי הקדש.

הצאן קדשים תמה איך יתכן לומר זאת, שהרי גמרא לא פשטה אם הכהנים הם שלוחי דרחמנא, או שלוחי בעלי הקרבן. [ועיין שם עוד], וכיון שכן, אם תמצי לומר שהם גם שלוחי דידן, כלומר, של המקדיש, אף על גב שהגזבר יעמוד בצד השדה, מכל מקום, למי יקנה החצר, הרי אין כאן דעת הבעלים?

הקצות החושן, אינו מסכים לדברי הצאן קדשים. דאף אם הגמרא מסופקת בכהנים אם הם שלוחי דידן או שלוחא דרחמנא, היינו דוקא בכהנים המקריבין קרבנות הבעלים, אבל הגזבר, ודאי שהוא שליח ההקדש ולא של המקדיש? ומה שהתוס' יום טוב הביא את הגמרא לגבי כהנים, הוא רק להוכיח שיש מושג שליחות בהקדש. וכן כתב הקרן אורה. ועיין בקהלת יעקב למהר"י אלגאזי [אות קמ].

ועוד מקשה הקצות החושן: הרי מדובר במים של הפקר, ומי מעכב בעד הגזבר לזכות בהם? ועל איזה בעלים כתב הצאן קדשים שצריכים את דעתם?

עוד כתב התוס' יום טוב "ודוחק לומר

ובקובץ שיעורים [שם] מבאר מחלוקת התוס' והרשב"ם עם הרמב"ן, שהתוס' סוברים, ששורש דין מעילה הוא מדין גזילה, אלא, דבגזל מן ההקדש, וכתוצאה מכך, חייבתו התורה קרן חומש ואשם. הילכך, לא שייך לומר שיש כאן חסרון שלא הקדישו בקדושת פה כי סוף סוף גזל מהקדש. ואילו הרמב"ן סובר, ששורש האיסור הוא משום שנהנה מקדשי ה' על כן, שייך לומר שכל זמן שלא הוקדש בקדושת הפה, אף על פי שקנוי להקדש, אין מועלים.

על תירוץ הרשב"ם והתוס', הקשה התוס' יום טוב, דהרי מסקנת הגמרא [בבא מציעא יא ב] היא, שאף על גב שחצר התרבה מטעם יד, מכל מקום לא גרעה משליחות. אם כן, אף אם אין יד להקדש, תקנה חצר להקדש מטעם שליחות, והרי יש שליחות להקדש? [כמו שמוכיח שם, ויבואר לקמן].

וכמובן, שאם החצר תקנה מטעם שליחות, אזי צריך שהגזבר יעמוד בצד השדה, די שתהיה חצר המשתמרת מבואר שם בבבא מציעא, ואם כן, על כל פנים, כשהגזבר עומד בצד החצר, למה לא תקנה החצר מטעם שליחות?

ותירץ הקצות החושן [שם], על פי דברי תוס' [גיטין כא א] שחצר מהלכת לא קנה, אף מטעם שליחות, כיון שאינה קונה מטעם יד. כלומר, כשחצר אכן קונה מטעם יד, אלא שיש חסרון ביד, כגון, שהוא שלא בפניו וכדומה, אז מתרבה מדין שליחות,

מה שאין כן, כשאינה מועילה מטעם יד, לא מועילה גם מטעם שליחות. וכן תירץ השפת אמת.

והנתיבות המשפט מתרץ [שם]: שחצר אינה קונה להדיוט מטעם שליחות, במקום שהוא עושה רעה לאחרים ["חב לאחריני"] כגון במציאה, שאם תקנה לו המציאה לא יוכלו אחרים לזכות בה. אלא, שבהדיוט תיקנו חכמים

שהגזבר בעצמו הוא שליח, ואין שליח עושה שליח.

והקשה הגאון רבי עקיבא איגר, הרי קיימא לן ששליח עושה שליח?

ומתרץ בכוונת התוס' יום טוב: מפני שהחצר שלוחו של גזבר היא, ואין שליח עושה קנין חצר, מפני שקנין חצר "מילי הוא", ו"מילי לא מימסרי לשליח". כלומר, שליחות נאמרה רק על מעשה, ולא על דיבורים. שאין כח בדיבורים להיותם נמסרים לשליח. ועיין עוד שם.

ובביאור מחלוקת הרשב"ם והתוס' עם הרמב"ן, מבאר בעל נתיבות שלום שקיים הבדל יסודי בין קניני הקדש לקניני הדיוט. והוא: בקניני הדיוט והעברה מרשות לרשות, לא נתחדש שום חלות על דבר הנקנה, על החפצא, אף שמקודם היה שייך לזה, ובאמצעות מעשה הקנין, שייך לזה. אלא, חלות הקנין מתייחס על הגברא, שעל ידי הקנין עוברים אליו כל הזכויות של דבר הנקנה, והם שלו לכל דבר.

מה שאין כן בהקדש, שאין גברא להקדש, וכמו שכתבו המפרשים, שלא שייך לומר על עניני ממון שהחפץ שייך לשמים, שהרי בלאו הכי "לה' הארץ ומלואה". אלא, על כרחך, צריך לומר שחלות דין הקדש הוא רק על החפצא, המשתנה מחולין וחלה עליו חלות קדושה. וכמו שאמרה הגמרא [בבא קמא עו א] "מכרו להדיוט, מעיקרא תורא דראובן והשתא דשמעון, מכרו לשמים, מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן".

והנה, סברא זו, שייך לומר רק בקדשי קדושת הגוף. אבל בקדשי קדושת דמים, חלה על ידי ההקדשה, שני ענינים, חלות קדושה על החפצא וחלות קניני ממון, כמו שמצאנו לגבי ארבעה וחמשה [בבא קמא עט א] שאם גנב והקדיש, חייב לשלם כדין גנב ומכר, ומבארת שם הגמרא, משום "מה לי מכר להדיוט מה לי מכר להקדש".

אלא, דבקדשי קדושת דמים, חלות הקדושה תלויה בחלות קנין הממון, וכתוצאה מקניני הממון. ובהיפקע קניני הממון נפקעת חלות הקדושה.

דבר זה מבואר בחידושי הרשב"א והריטב"א במסכת חולין [קלט א]. שם אמרה הגמרא: "תרנגולת [הקדושה בקדושת דמים עיין הערה 440] שמרדה, פקעה קדושתה". היינו, כשם שפקעה הבעלות מבעליה כשהיא של חולין, מפני שהיא אבודה ממנו ומכל אדם, כן פקעה קדושתה, כשהיא של הקדש. ומקשים הראשונים: וכי קדושה שבהם להיכן הלכה?! ותירצו הרשב"א והריטב"א, שמאחר שהיא קדושה בקדושת דמים, ומאחר שפקעה "בעלות" בדק הבית ממנה, פקעה מאליה קדושתה. כאמור, שחלות קדושתה תלויה בקניני ממון שיש להקדש עליה. והדגישו שם הראשונים, שבמה דברים אמורים, בקדשי קדושת דמים, אבל בקדשי קדושת הגוף, לא שייך לומר כן, מפני שקדושתה היא עצמאית בחפצא.

וזה סברת הרשב"ם והתוס': הואיל ואין יד להקדש ואין להקדש קנין חצר, ממילא לא נקנה להקדש, וממילא לא נתקדש בקדושת דמים. אבל הרמב"ן סובר, שחלות הקדושה על החפץ הוא משום שנתקדש בקדושת פה. ולא מצד הקנין ממון. וממילא חלה עליו קדושת בדק הבית, אלא שאין מועלין בו, כנ"ל.

ובביאור מחלוקתם אם הקדש קונה בקנין חצר, יתכן לבאר, שנחלקו במהות קנין חצר. הרשב"ם והתוס' סוברים, שיסוד קנין חצר, הוא, הכנסת החפץ לרשותו ולשליטתו, וזה פירוש "חצר משום יד", ומהווה הוראת בעלות. והיות ולהקדש אין גדר בעלות, כנ"ל, אלא קניני ממון גרידא, לא שייך קנין חצר בחצר של הקדש, אף על פי שיש להקדש חצר, ויש להקדש קניני ממון, מכל מקום, אין להקדש הוראת בעלות

כך נתמלא פירות, שדה, ואחר כך נתמלאה עשבים, מועלין בהם, ואין מועלין במה שבתוכן⁽⁴⁵⁴⁾, מפני שאין מועלין במה שהשביח הקדש, וכן אין מועלין בגידולי הקדש⁽⁴⁵⁵⁾.

רבי יוסי אומר: המקדיש את השדה והאילן, בשני אלו, מועלין בהן ובגידוליהם⁽⁴⁵⁶⁾, מפני שהן גידולי הקדש⁽⁴⁵⁷⁾.
המשנה ממשיכה בדין מעילה.

וקנין על ידי חצר.

ואילו הרמב"ן סובר, שיסוד קנין חצר הוא התבטלות החפץ אל החצר (כמו קנין "אגב") שהדבר הקטן מתבטל אל הגדול. על כן, כיון שיש להקדש חצר, ממילא בטל החפץ אל החצר, ונכנס לרשות הקדש לגבי קניני הממון. וכל זה אינו מספיק שתחול על החפץ קדושה לגבי מעילה, עד שיתקדש בקדושת פה.

ומתורצת קושית התוס' יום טוב, שמה שאמרה הגמרא שחצר לא גרע משליחות, היינו בהדיוט דוקא, דהוי כאילו הבעלים עשו את החצר לשליח עבורם. אבל בהקדש, אין בעלים, וממילא אין שליחות.

וכל זה מתפרש אליבא דהרשב"ם ותוס', הסוברים שקנין חצר הוא ענין של בעלות. אבל לרמב"ן, אינו ענין של בעלות, אלא שהחפץ מתבטל אל החצר, והתבטלות זו שייך גם בהקדש.

454. גירסת המשנה.

455. וביתר ביאור: בור ואשפה ושוכך, בא השבח להקדש מאיליו, ובהם לא נחלקו תנאים, ולכל הדעות אין מועלים, כמבואר שם בבבא בתרא. ואילו באילן ובשדה, הוי גידולי הקדש, שקרקע של הקדש גידלה והצמיחה את העשבים, וכן באילן, ובהן נחלקו תנא קמא [ולפי מקצת גירסאות הוא רבי יהודה, עיין שם בגמרא], ורבי יוסי. כמו שיבואר.

456. גירסת המשנה.

457. הרשב"ם שם פירש: תנא קמא סובר "אין מעילה בגידולין", משום שמה שקרקע הקדש גרמה להם ליגדל, אין לנו לעשותם הקדש, שמכל מקום, אין ממשות [גירסת הב"ח] של הקדש מעורב בהן.

ורבי יוסי חולק, וסובר "יש מעילה בגידולין", הואיל וגדלו בגרמת הקדש.

וכתב השיטה מקובצת בשם הרא"ש [בבא מציעא נד], שלמאן דאמר "אין מעילה בגידולין", אין עליהן אפילו "איסור הנאה" מן התורה. ועיין שם שמוכיח כן מכמה הוכחות. והקרן אורה מסופק בדין זה. והמנחת חינוך [מצוה קכ"ז] כתב בפשיטות שיש איסור הנאה דאורייתא.

בהערה 439, מובאת קושית התוס' יום טוב, למה כחלב וכביצה אמרה המשנה בפשטות שמועלין בהן, הלא נחלקו בכך תנאי משנתנו. ועיין שם.

ועוד הקשו האחרונים, מאי שנא מגידולי תרומה [משנה תרומות פרק ט משנה ד, וראה רמב"ם הלכות תרומות פרק יא הלכה א] שהם חולין [אלא שמדרבנן גזרו עליהן דין תרומה].

והנתיבות שלום תירץ, שיש שלש דרגות בגידולין. האחת, כגון ביצת תרנגולת וחלב חמור, שעצם מציאותם הם חלק מהאם מהבשר ודם, וכאילו השמינה התרנגולת מעצמה בלי גורם חיצוני. ובזה, לכולי עלמא הוי ביטול הביצה לתרנגולת והחלב לאם, כעובר שהוא ירך אמו, כמו שכתב הרשב"ם "ממשות הקדש מעורב בהם".

ינוק מן המעושרת, והטעם יבואר בגמרא⁽⁴⁵⁹⁾. ואחרים מתנדבים כן, בעלי בתים נדיבי לב היו מתנדבים להניק אותן הולדות, מבהמותיהן שהן חולין⁽⁴⁶⁰⁾.

ולד המעושרת, של מעשר בהמה, כלומר שנולד⁽⁴⁵⁸⁾ קודם שנכנסה אמו לדיר להתעשר והקדיש גם את הולד, נמצא, שגם האם וגם הולד הם מוקדשין, ובכל זאת, לא

שמדובר שגם הולד הוא קדשים. ויתכן שהוא סובר כמו ההוה אמינא של תוס', שמדובר שהולד הוא של חולין. וכן כתב בספרו [פרק ג מהלכות מעילה הלכה יב], וזה לשונו "ויש לאדם להתנדב, ולומר: חלב בהמה זו החולין יהיה הקדש לולדות הקדשים שייקוהו כדי שלא ימותו".

והשיג עליו הראב"ד: "ואם יאמר: יהיה הקדש לולדות, מה יועיל? [ביאור: הרי הקדיש אותה, וכולה של מוקדשין] אלא יזמין ולא יקדיש".

ומבאר הכסף משנה, שאין הכי נמי, זו היא כוונת הרמב"ם. ועוד מבאר, שעל אף שאמר: הקדש, הואיל ותכף אמר לולדות, ונתכוון לכך מתחילה, אין במשמעות דבריו הקדש, אלא על החלב בלבד. ועיין בברכת הזבח.

ובתחילה רצו התוס' לפרש [וכן פירש המיוחס לרש"י]: אחרים מתנדבין כן, כלומר, יש הנוהגין כן, ומתנין בשעת ההקדש, שהחלב יישאר חולין.

על פירוש זה מקשים התוס': לא משמע כן מהלשון, והיה לו למימר "ואחרים מתנין כן". ועוד, בתוספתא מובא לשון זו "ואחרים מתנדבין כן" גם על המשך המשנה בדין פועלים, ושם בודאי לא שייך לומר כן, שהרי הוא כבר של הקדש?

והנה, המיוחס לרש"י הרגיש בקושיא זו, ומבאר שהתנו כן קודם שהקדישום, וגם המקדישין את הגורגרות והכרשינין, [וכוונתו, כמו שאמרה הגמרא חולין פרק יא משנה א, שיכול אדם להקדיש ולשייר אצלו את הגיזה].

הדרגה השניה, היא גידולי שדה ואילן, שאין ממשות ההקדש מעורב בהן, ואין העשבים והפירות יוצאים מהם ממש, ומעורב בהם כח אחר. ובהם נחלקו אם "יש מעילה בגידולין" או "אין מעילה".

והדרגה השלישית, היא גידולי תרומה, שרק הזרעים הם תרומה. ועליהם כתב הקרן אורה [נדרים נז א], שאינם דומין ל"יוצא מן הטמא", כיון שאין עיקר הוויתן מן הזרע אלא מן האדמה והאוויר, אפילו בדבר שאין זרעו כלה.

458. מבואר על פי דברי התוס', במסקנתם. יבואר לקמן בהערה 467.

ועיין בתפארת ישראל, המבאר, מדוע אין לפרש שנולד אחרי שאמו נכנסה לדיר להתעשר.

459. מכל הדיון בתוס', משמע, שהאיסור הוא על החלב. אבל מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה, משמע, שטעם האיסור הוא משום שמכחישה. ובספרו יד החזקה משמע כפירוש התוס', שהרי כתב ביחד חלב וביצי תורין. ובביצי תורין, ודאי שלא שייך לומר שאסור מטעם "הכחשה".

ובפירוש א כתב את שני הטעמים.

460. כן מפרשים התוס' במסקנתם. ומתנדבים אלו, רצו להרוויח להקדש, מפני שהולדות הם של הקדש. ועוד, מפני שאסור להם לינוק מאמם, לכן היו מתנדבים.

וכן פירש הרמב"ם בפירושו על המשנה "ואחרים מתנדבין כן". אלא שהרמב"ם לא ביאר

וכן ולד המוקדשין, וגם האם וגם הולד הם מוקדשין, ובכל זאת, לא ינוק מן המוקדשין. ואחרים מתנדרים כן.

מבואר במסכת בבא מציעא [פז א] שמן התורה, פועל אוכל ממה שעובד בין במחובר ובין בתלוש, כמו שאמרה התורה [דברים כג]. וכן בהמה אוכלת בשעת עבודתה בתלוש, ואסור לחסום פיה, כמו שאמרה התורה [דברים כה].

ואומרת המשנה: במה דברים אמורים? בשל הדיוט, אבל בשל הקדש, אין הפועלים אוכלים. וחוסמים את פי הבהמה.

והטעם יבואר בגמרא (461).

הפועלים, העושין מלאכה בשל הקדש, לא יאכלו מן גרוגרות (462) של הקדש (463).

וכן, פרה, הדשה בשל הקדש, לא תאכל (464) מכרשיני [מין מאכל בהמה] הקדש.

ולפי ביאור זה תתורץ גם קושית הקרן אורה, המקשה: והלא הוי "מתנה על מה שכתוב בתורה"? ולפי דברים אלו יבואר על נכון, מפני שמתחלה לא הקדיש לחלבו, או לאכילת פועלים.

ויש לדון כאן בדין "דבר שלא בא לעולם", ואכמ"ל.

אלא, שבמעשר בהמה, לכאורה, לא שייך לומר כן, מאחר שחייב להקדישו, ולעשרו, ואין יכול להתנות תנאים ולשייר לעצמו שיריים? בשלמא בדבר שמקדיש מרצונו, יכול להקדיש מרצונו, אבל מעשר בהמה, הלא חייב להקדישה כמות שהיא בלי הגבלה?

ומבאר המיוחס לרש"י בשם רבו, שגם במעשר בהמה אינו מחויב, ויכול לעכב בהמה זו שלא תיכנס לדיר להתעשר עד לאחר זמן, הלכך, מעשרו הוי כנדבה! ויכול להתנות בו תנאי זה. ומוסיף שלכן קראתו המשנה "אחרים", היינו בני אדם שאינם מחמירין כראוי.

ועיין בבוועז, המוסיף עוד אופנים שיכול לפטור עצמו ממעשר בהמה.

461. בגמרא נדרש מפסוקים, עיין בהערה 469. והקשה התוס' הרא"ש [בבא מציעא שם], למה צריך לדרוש זאת מדרשות הכתובים, הלא פשוט שאסור, כיון שהוא של הקדש ויש בו

מעילה?

ותירץ, שהוה אמינא, שאכן לשאר בני אדם אסור, ומועלין בו, מה שאין כן לפועל מותר, כשם שבחולין מותר לפועל, על אף שכלי ספק אסור לשאר אדם, מטעם גזל.

והשיטה מקובצת [שם] מתרץ בשם הריטב"א, שמדובר שהמקדיש הקדיש את התבואה, והתנה שלא תחול קדושה עליה, אלא על דמיה כשימכנה. ולכן, סלקא דעתך שמותר לאכול. לפיכך, מיעטתו התורה, ואסור. [ועיין בקובץ שיעורים חלק ב].

462. בפירוש א הגירסא: בגרנות.

ובכל אופן הגירסא "גרוגרות" אינה מדוייקת, כי הפועלים אינם אוכלים אלא בדבר שלא נגמרה מלאכתו, כדאיתא בבבא מציעא [פט א]. פירוש ב.

463. וזה לשון הרמב"ם [פרק ח מהלכות מעילה הלכה א] "הפועלים שהן עושין בהקדש, אף על פי שפסקו עמהן מזונות, לא יאכלו מגרוגרות של הקדש. ואם אכלו, מעלו. אלא, ההקדש נותן להם דמי מזונות".

ומוסיף רבינו עובדיה: והם קונים מן השוק.

464. גירסת השיטה מקובצת.

גמרא:

קתני, שנינו: ולד המעושרת לא ינק מן המעושרת. ועוד שנינו: ולד המוקדשין לא ינק מן המוקדשין.

הגמרא מבררת: מנהני מילי, מנין נלמד דברים אלו? שאפילו כשהולד הוא גם של מוקדשין, אסור לינוק מאמו.

והרי נאמר במוקדשין [ויקרא כב] "והיה שבעת ימים תחת אמו", ומשמע בפשטות שאפילו היתה אמו קדושה, מכל מקום, יונק ממנה (465)?

אמר רב אחדבוי בר אמי: איסור היניקה נלמד מגזירה שוה מבכור, כמו שיבואר.

בכור הנולד מאמו, ודאי אין אמו קדושה. שהרי לא יתכן שאמו תהיה קדושה, מאחר שהבכור הנולד למעשר בהמה או לשאר מוקדשין, אינו קדוש בקדושת בכורה, כמבואר במסכת חולין [קל א].

לפיכך, דרשינן: מה בכור, "מועלין בו", פירוש (466): אסור להניק את הבכור מבהמת מעשר וקדשים, אלא מאמו כשהיא חולין, או משאר מיניקות חולין,

כן מעשר בהמה ושאר מוקדשין לא ינקו מאמם כשהן מוקדשות, אלא מאמם חולין, או משאר חולין.

אתיא, נלמד בגזירה שוה "העברה" "אתיא, נלמד בגזירה שוה "העברה" "מבכור. נאמר בבכור [שמות יג] "והעברת כל פטר רחם", ונאמר במעשר בהמה [ויקרא כז] "כל אשר יעבור תחת השבט".

ובא ללמדנו: מה בכור, מועלין בו, כמבואר, אף חלב המעושרת, מועלין בו.

חלב המוקדשין, נמי אתיא, גם נלמד גזירה שוה "אמו" "אמו" מבכור. נאמר בבכור [שמות כב] "שבעת ימים יהיה עם אמו", ונאמר במוקדשין [ויקרא כב] "והיה שבעת ימים תחת אמו",

בדק הבית שהוא רכוש הקדש, לקדושת מזבח שאינה רכוש הקדש אלא קדושה עצמאית]. ולפי דברים אלו, מתרץ הקרן אורה את השגת הראב"ד על הרמב"ם [הערה 460], שמה שכתב הרמב"ם "הקדיש", היינו שהקדיש את הבהמה לצורך חלבה, שלא תחול הקדושת דמים אלא על חלבה. והרמב"ם דייק כן מלשון "מתנדבים", שמשמעותה שהקדישו אותה לצורך החלב.

466. לפי כל הפירושים, מה שאמרה הגמרא: "מועלין בו", הוא לאו דוקא, שהרי שנינו [בעמוד הקודם] שאין מועלין בחלב המוקדשין, אלא, אסור בהנאה. וכבר מבואר לעיל [הערה

465. כן פירשו התוס' במסקנתם. ומשמע מדבריהם, שלולא מקרא זה, אין אפילו הוה אמינא להתיר.

והקשה הקרן אורה: כיון שהולד הוא גם של מוקדשין, למה הניחו בפשטות שאסור. [ביאור: הלא מה שהקדש מפסידין חלב האם, מרויחין על הולד, וכי אין הגזבר מוציא הוצאות מהקדש להחזיק את בדק הבית?!].

ומתריך: כיון שהאם הוקדשה בקדושת מזבח, והחלב קדוש בקדושת מזבח, אסור להאכיל אפילו בהמת קדשים. [ביאור: במה דברים אמורים שהגזבר מוציא הוצאות, רק מדמים שהוקדשו לבדק הבית, ולא מקדושת מזבח, וכבר מבואר כמה פעמים ההבדל בין קדושת

ללמדנו, כנ"ל, מה בכור מועלין בו, אף חלב מוקדשין מועלין בו (467).

שנינו במשנה: הפועלין לא יאכלו מן גרוגרות הקדש, וכן פרה לא תאכל מכרשיני

"הנאת" חלב, לפיכך, דרשינן מגזירה שוה מבכור לאסור אף הנאה.

והתוס' דוחים זאת, ומוכיחים מגמרא [חולין לו א] שאמרה, כהנחה פשוטה, שגם הדרשה של פסולי המוקדשין באה לאסור הנאה.

והם מתרצים, שהדרשות משולכות אחת אל השניה. דרשה הראשונה, היא, דרשתנו גזירה שוה מבכור לאסור חלב המוקדשין, כשם שבשר וגזיה אסורים, וכשם שכל ההנאות אסורות מקדשים. ואחר כך באה התורה להתיר מקצת ההנאות בקדשים שנפסלו, מאחר שנפסלו וירדו קצת מקדושתם. ואמרה התורה בפסולי המוקדשין: "תזבח ואכלת בשר", כלומר, זביחה ואכילה, מותרות, ודייקו חז"ל: אכן, זביחה מותרת, והתורה התירתה, אבל גזיה לא התירה התורה, ונשארת באיסורה הקודם, וכן הבשר מותר באכילה, ואילו החלב נשאר באיסורו הקודם.

על כן, אין כאן קושיה של כפילות הדרשות. [ועיין מה שכתבו המשנה למלך] פרק ח מהלכות מעילה הלכה ו' והמהרי"ט אלגאזי בכורות פרק ה אות לה' והגהות הגרע"א על המשנה [חולין פרק י' והקרן אורה על מהלך זה של התוס'].

ולבסוף מסיקים התוס' שתירוצן זה דחוק הוא. ולפי פירושם במסקנא, יבואר על נכון [על פי הברכת הזבח]: ממה שאסרה התורה חלב פסולי המוקדשין, לא שמענו אלא שאסור להנות מהם לצורך הדיוט, הילכך, דרשינן מגזירה שוה, לאסור אפילו באופן שהולד הוא של מוקדשין. (ב) התוס' מביאים סוגית הגמרא בבבא קמא [עז ב] ששם לא דרשו "אמו" "אמו" לגזירה שוה אלא דרשה אחרת, עיין שם. והוא לכאורה סתירת הסוגיות.

[436] שהוא איסור דאורייתא, לדעת התוס', ויש סוברים שהוא איסור דרבנן.

467. פירוש זה הוא מסקנת התוס' בשם רבינו פריץ.

ובתחלה רצו לפרש, שמדובר שולד הוא חולין, ואמו נכנסה לדיר להתעשר, או שאמו הוקדשה. והואיל והולד הוא חולין, לכן לא ינק מהאם המוקדשת.

ולפי פירוש זה, הלימוד מבכור הוא כך: "מה בכור מועלין בו", ואין הכוונה מועלין בחלב הבכור, שהרי הבכור הוא זכר, אלא, מה בכור מועלין בו: בכל השייך למעול בו, כן מעשר בהמה ומוקדשין, מועלין בהן בכל השייך למעול בהם, כולל חלב אם המוקדשת.

ומקשים התוס' כמה קושיות על פירוש זה. (א) למה לנו לחפש דרשות על איסור חלב המוקדשין, הלא אפילו בקדשים שנפסלו [פסולי המוקדשין] אסור להנות מחלב שלהן, כמו שדרשו חז"ל [עיין הערה 436] ממה שאמרה התורה בפסולי המוקדשין "ואכלת בשר", "ולא חלב".

ועל קושיא זו רצו לתרץ, שמה שדרשו "ואכלת בשר ולא חלב", היינו דוקא חלב שכבר נחלב. לפיכך, דרשו כאן מגזירה שוה מבכור, לאסור אפילו חלב שלא נחלב, והולד יונק ממנה.

והתוס' דוחים לתירוצן זה, מפני ש"לכאורה משמע שחלב פסולי המוקדשין אסור בכל ענין", בין כשנחלב ובין בהנקה.

עוד מביאים התוס' בשם "יש מפרשים", שמהפסוק "ואכלת בשר", אפשר למעט רק אכילת [שתיית] חלב, ועדיין לא נתמעטה

הקדש.

אמר רב אחדבוי בר אמי: דאמר קרא [דברים כה] "לא תחסום שור בדישו", ודרשינן: דישו שלך⁽⁴⁶⁸⁾, של הדיוט, ולא דישו של הקדש, ומכאן⁽⁴⁶⁹⁾ דרשינן לחסימת בהמה, וממנו נלמד אכילת פועל, כמו שאמרה הגמרא במסכת בבא מציעא [פט א] שהוקש פועל לבהמה.

הגמרא מבררת: מאי טעמא, מה הטעם שהפועלים לא יאכלו מהקדש, כלומר, מנין דרשינן שמצות התורה לתת לפועלים לאכול מן התלוש ומן המחובר, היא דווקא בהדיוט ולא בהקדש?

מן המוקדשין, הלא כבר שנינו במשנה הקודמת שחלב המוקדשין אסור? ומה הצורך להשמיענו זאת?

אבל לפי פירושם במסקנא, יבואר על נכון: המשנה משמיעה לנו חידוש גדול, שעל אף שהולד הוא גם של מוקדשין, ומסתבר לומר שבמה שאמרה התורה "תחת אמו", באה להתיר הנקת הולד כשהוא גם של מוקדשין. קמשמע לן, שאינו כן, ובכל זאת אסור לינוק. (ה) עוד הקשו: אם הולד הוא אכן של חולין, איזה נדבה התנדבו המתנדבין, ואיזה תועלת יש להקדש מכך? ולפי פירושם במסקנא, יבואר על נכון.

468. כל הענין שם בתורה מדובר בחולין. המיוחס לרש"י.

אבל הרמב"ם כתב [פרק ח מהלכות מעילה הלכה ב] "שנאמר לא תחסום שור בדישו, דיש הראוי לו". כלומר, הראוי לו באכילה, והותר לבעל הדיש להאכילו, ולא כשיש עליו איסור הקדש.

469. כן מפרשים התוס'.

אבל המיוחס לרש"י מבאר, שעל אכילת פועלים אין הגמרא מבררת כלל, כי היה פשוט שאין הפועלין אוכלים בהקדש, משום שנאמר [דברים כג] "כי תבוא בכרם רעך ואכלת", ודרשינן: "רעך" ולא של הקדש, אלא שהגמרא מבררת על חסימת בהמה.

ועיין תוס' בבא מציעא [פט א ד"ה רעך],

ועיין בתוס' מה שתירצו, וכתבו שהוא תירוץ דחוק.

אבל לפי פירושם במסקנא, יבואר על נכון: מפני שלמסקנתם עיקר הלימוד "אמו" "אמו", בא רק ללמד, שמה שאמרה התורה "והיה שבעת ימים תחת אמו" היינו דוקא "אמו" כשהיא של חולין, ונדרש מבכור, כמבואר. ואינו מהוה לימוד כללי ללמוד דיני מוקדשין מדיני בכור. על כן, לא אמרה שם הגמרא בבבא קמא לדרשה זו. [והקשה הצאן קדשים: אם כן למה הוצרכו לגזירה שוה "העברה" "העברה", הרי גילתה כבר התורה ש"אמו" הוא דוקא בחולין, ולמה היה עולה על הדעת שמעשר בהמה שונה מכל המוקדשין?]

(ג) עוד מקשים התוס': איך יתכן ללמוד מבכור לאסור את החלב, הלא הבכור הוא זכר, וכלל בדידיו: "אין דנין אפשר משאי אפשר"? [עיין תמורה טז ב ועוד].

ועיין בתוס' מה שתירצו [ויש שם גירסאות שונות, וקשה מאוד לעקוב אחריהן]. ובכל זאת כתבו התוס' שהוא דחוק.

אבל לפי פירושם במסקנא, יבואר על נכון: הגמרא לא למדה מגזירה שוה מבכור לאסור את החלב, כנ"ל, כי אין לו חלב,

אלא, כשהבכור הוא הולד והוא היונק, מאמו שהיא בודאי חולין, כמבואר. ומבכור דרשינן אך ורק שמה שאמרה התורה "אמו", היינו: אמו כשהיא חולין, ולא כשהיא של מוקדשין.

(ד) עוד הקשו: פשיטא, שולד חולין לא ינק

הגמרא מביאה ברייתא [או מאמר אמוראים ראשונים]:

הדש גלעינין [מין קטניות] בשדה הקדש, ונהנה מהשתמשות בשדה הקדש, מעל.

ומקשינן: ולמה מעל, והא בתלוש בעינן, הלא אין מועלין במחובר לקרקע וכל שכן בקרקע (470)? [כמו שמבואר לקמן יח ב].

ומתריצין: אמר רבינא: שמע מינה, אפשר לשמוע מהלכה זו, שאבקה מעלי לה (471), האבק של הקרקע, מועיל ומשביח את הקטניות כאשר נידוש בקרקע של הקדש. והיות והאבק הוא תלוש, לפיכך: מועלין.

מתניתין: יג-ב

המשנה ממשיכה לדון בקדשים שאין מועלין

בהם, והם אסורים בהנאה.

שרשי אילן של הדיוט, הבאין בשל הקדש, וכן שרשי אילן של הקדש שבאין בשל הדיוט, לא נהנין ולא מועלין.

הגמרא בבבא בתרא [כו ב] מעמידה את המשנה, כדי שלא יסתרו הרישא והסיפא, ששרשי האילן נגזרים [שייכים] להאילן עד מרחק של שש עשרה אמה. וביותר מכך אינם נגזרים אחר האילן.

הילכך, ברישא מדובר ששרשי הדיוט באו לתוך של הקדש, והם בתוך שש עשרה אמות להאילן, לפיכך: אין מועלים, כי הם שייכים להדיוט. ועם כל זה, אסרום חכמים בהנאה. אבל מה שמרוחק משש עשרה אמות, מועלין בהם.

ובסיפא, מדובר ששרשי הקדש באו לתוך

אבל ההיתר לפועל לאכול הוא זכות ממונית, הילכך, סלקא דעתין לומר, שכשם שבחולין מותר לו לאכול ואינו עובר על איסור גזל [וסברא זו הובאה בהערה 461 בשם תוס' הרא"ש] כמו כן, מותר לו לאכול בהקדש, הואיל ואין כאן גזל, אין כאן מעילה, לכן הוצרכה התורה לאסור בדרשה מיוחדת, "רעך" ולא של הקדש. וממילא, מתורצת קושית התוס'. כי לא שייך ללמוד אדם מבהמה לגבי הקדש. ועיין בקרן אורה שכתב מעין דברים אלו.

470. המיוחס לרש"י.

471. כן משמע שפירשו התוס'. ולפי פירוש זה "מעלי" מתפרשת מלשון מועיל. ויותר מבואר בפירוש ב.

אבל לפי גירסת השיטה מקובצת, הוא

ובשיטה מקובצת שם המקשים, אם כן, למה הוצרכה התורה למעט "רעך" ולא של הקדש, הלא אפשר ללמוד מההיקש של חוסם לנחסם, כמו שאמרה הגמרא שם כמו שאמרו התוס'?

ועיין שם מה שתירצו. על קושית התוס' מתרץ הגר"ח [בספרו על הרמב"ם הלכות מעילה] על פי המבואר [הערה הקודמת] שהרמב"ם פירש את דרשת "דישו", בראוי לה ולא בהקדש. הילכך, יש לבאר, ששונה איסור אכילת פועל מחיוב חסימת פי הבהמה.

האיסור לחסום פי הבהמה, אינו משום שלבהמה יש זכות ממונית בתבואה שדשה, אלא שיש איסור על הבעלים לחסמה, ואף אם היא בהמתו. על כן, באה התורה ואמרה, שהיות ותבואה זו אינה ראויה לבהמה, והדיש אינו ראוי לה, יחסמה!

מעין שהוא יוצא מתוך שדה⁽⁴⁷³⁾ של הקדש, כלומר, המעין נובע משדה של הדיוט, ועובר בתוך שדה של הקדש, לא נהנין אסור להנות מממיו, בתוך שדה הקדש, ולא מועלין מממיו, מפני שהוא נובע משדה הדיוט.

הדיוט, והם במרחק של יותר משש עשרה אמות, לפיכך: אין מועלים, כי כבר אינם שייכים להקדש. ועם כל זה, לא נהנין. אבל מה שבתוך שש עשרה אמת, מועלין בהם⁽⁴⁷²⁾.

בהקדש הדיוט הוא לגבי עצם הקדושה ואילו בשני הדיוטות, הדיוט הוא בקניני ממוין?

ומבארים התקנת עזרא [בספרו על הרמב"ם] והמנחת ברוך [סימן כ"ט ענף ד], לפי המבואר [בהערה 453] שבקדושת דמים, תלויה הקדושה בקנין הממוני והיא חלה כתוצאה מקנין ממוני. וכמו שהובאה שם ראית הרשב"א והריטב"א מתרנגולת שמרדה.

ומוסיפים המנחת ברוך [שם ענף ב] והתקנת עזרא, שהטעם שלא נהנין, למרות שלפי סברא הנ"ל אינם קדושים כלל,

על פי המשנה במסכת תרומות, [פרק ט משנה ד] שאמרה שאם זרע הקדש, כגון: סאה של הקדש, וצמח מהם, מה שצמח הרי הוא חולין, אלא שחייב לפדות ולתת להקדש דמי הסאה,

והטעם, משום שנהנה מההקדש בשיעור סאה. וכל זמן שאינו משלם, אסור להנות מכל מה שצמח. מוכח, שעל עצם ההנאה יש חיוב.

אלא, שבהדיוט, כששרשי האחד נכנס בשדה חבירו, ונהנה משדה חבירו, פטור לשלם על הנאה זו, הואיל והשני אינו חסר, וכבר נפסקה ההלכה [בבא קמא כא] "זה נהנה וזה לא חסר, פטור".

אבל, בהקדש, אמרה שם הגמרא שחייב לשלם על ההנאה אפילו כשהקדש אינו חסר, משום שהקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת, עיין שם,

לפיכך, אסרה משנתנו להנות. אף שלא חלה עליהם קדושה כלל, כנ"ל.

473. גירסת השיטה מקובצת.

מלשון "מעילה", כלומר, מועלין בו משום האבק שהוא תלוש.

472. וכתבו שם התוס': אף שאין הסיפא דומה לרישא, מכל מקום, נקט התנא בדרך זו, כי בשניהם "לא נהנין ולא מועלין".

והתפארת ישראל מבאר: ברישא יש חידוש, שאף על פי שהאילן הוא של הדיוט, והשרשים הם בתוך שש עשרה אמה, בכל זאת, אסור להנות. ובסיפא יש חידוש, שאף על פי שהאילן הוא של הקדש, מכל מקום, אין מועלין בשרשים שהם מרוחקים יותר משש עשרה אמה.

זו היא דעת רבינא שם בגמרא. וכן מפרשים כאן הרמב"ם ורבינו עובדיה והתוס' יום טוב. ולפי אוקימתא זו, צריך לומר: או, ששרשים אלו נתקדשו בקדושת פה, או, שגדלו אחר כך, והמשנה סוברת כרבי יוסי [במשנה הקודמת] ש"יש מעילה בגידולין". ואילו אם נסבור "אין מעילה בגידולין", אין מועלין בגידולין כלל, לא של הדיוט הבאין בשל הקדש ביותר משש עשרה אמה, ולא של הקדש הבאין בשל הדיוט בתוך שש עשרה אמה.

אבל, יש שם בגמרא עוד אוקימתא, ולפיה, מדברת המשנה בגידולין שגדלו לאחר ההקדש, והתנא של משנתנו סובר "אין מעילה בגידולין", הילכך, בכל אופן, אין מועלין בשרשים. ועם כל זה, אסור מדרבנן ליהנות מהם. והשיטה מקובצת, מפרש המשנה לפי אוקימתא זו.

וכל זה תירצה שם הגמרא, עיין שם, ברצונה לתרץ בין הדיוט והקדש, לבין שני בעלי שדות הדיוטים, ושרשי אילן של האחד נכנס לשני.

ולכאורה קשה, מה השייכות זה לזה, הלא

מילאו חבית מים מערב שבת, והביאוה לבית המקדש.

חבית זו [הנקראת במשנתנו: כד של זהב] לא התקדשה בקדושת "כלי שרת", הואיל ואם תהיה עליה דין כלי שרת, נתקדשו המים שבתוכה, ויפסלו ב"לינה" עד למחרת⁽⁴⁷⁵⁾. ובשבת נתנו את המים לצלוחית המקודשת בקדושת כלי שרת, וממנה נסכו

יצא חוץ לשרה של הקדש, נהנין ממנו⁽⁴⁷⁴⁾.

שנינו במסכת סוכה [מח ב] בענין שמחת בית השואבה, וניסוך המים על גבי המזבח: "כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת" כלומר, הניסוך והשמחה עשו בשבת כמו שעשו בשאר ימי סוכות. אלא, שבשבת, מפני שאסור להביא את המים מהשילוח משום איסור העברה מרשות הרבים לרשות היחיד,

ומה שונה מבור של הקדש שנתמלא מים, ששנינו [במשנה הקודמת] שלדעת הכל, אין מועלים?

ובתחלה רצה לומר שדין מים נובעים אלו הם כדין גידולין לרבי יוסי, שמועלים בהם. ודמיונם לגידולין הוא, מפני שדרכם בכך ונובעים תמיד. ושוב חזר בו מהגדרת גידולין מפני שדרכם

בכך, עיין שם. והשאר בצריך עיון.

ויש להוסיף על קושית הקרן אורה, ראשית, שאם כן, נצטרך להעמיד את המשנה כדעת רבי יוסי. ועוד, דאם אכן יש למים דין גידולין, למה אסורים בהנאה אחרי שיצאו לשרה הדיוט?

475. זו היא מסקנת הגמרא במסכת סוכה [שם]. והקשה המקדש דוד [סוף סימן לה]: למה הוצרכו לכך, הלא אף אם הכלי הוקדש בקדושת כלי שרת, גם כן אינו מקדש את המים, כל זמן שהמים הם חולין, ולא הקדישו את המים?

ומוכיח כן מדברי התוס' במסכת מנחות [עט ב] שכתבו לגבי שמן שהופרש לשם מנחה זו, שמועיל תנאי בית דין להביאם למנחה אחרת, אף על פי שכבר הוכנסה לכלי שרת. ולא קידשם כלי שרת. [אפילו למאן דאמר ש"כלי שרת מקדש שלא מדעת"], הואיל והיא עדיין חולין ואין כלי שרת מקדש חולין. ואם כן, קשה, למה הוצרכו למלאות בערב שבת בחבית שלא

474. כן פירשו המיוחס לרש"י ורבינו גרשום ורבינו עובדיה. והטעם, מפני שאם נפרש המשנה כפשוטה, שמקור נביעתו הוא מהקדש, יוקשה, למה אין מועלין בו, ובמה שונה ממה ששנינו לעיל [במשנה הקודמת] "הקדיש בור מלא מים... מועלין בהם ובמה שבתוכן". תפארת ישראל.

אבל הרמב"ם [פרק ה מהלכות מעילה הלכה ו] מפרש המשנה כפשוטה [וכן כתב הגר"א], שהמעין נובע משדה הקדש, אלא, שמדובר שהמעין נבקע אחרי שהשדה הוקדש, ואז אינו אפילו כגידולי הקדש. כמבואר שם.

ובין מפירוש המיוחס לרש"י ובין מפירוש הרמב"ם, יוצא, שאם המעין נובע משדה הקדש, והמעין אכן הוקדש, מועלין במים.

אבל השיטה מקובצת [אות כ] גורס בשיטת התוס' שאפילו אם המעין הוקדש ונובע משדה הקדש, אין מועלין. והטעם, מאחר שהמים נובעים מן התהום, אינם בכלל הקדש. והטעם שאסור להנות, הוא רק כשהם בתוך שדה הקדש, משום "מראית העין". לפיכך, כשיצאו משדה הקדש, מותר אפילו להנות. וכתב הלקוטי הלכות שכן היא דעת הרמב"ם בספרו יד החזקה.

והאמת, שהקרן אורה תמה על שיטת המיוחס לרש"י והרמב"ם, למה ימעלו במים,

את המים על המזבח.

וכאשר נתנו כבר, בצלוחית, מועלין בהן, מפני שנתקדשו.

הילכך: המים שבכר של זהב, לא נהנין, משום שנתמלאו לצורך הקדש⁽⁴⁷⁶⁾, ולא מועלין, הואיל ועדיין לא נתקדשו לצורך גבוה.

עוד שנינו שם [מה א], שהיו זוקפין בחג הסוכות את הערבה סביב המזבח. המשנה דנה על דין מעילה באותה ערבה⁽⁴⁷⁷⁾ קודם שזקפה, דאילו לאחר הזקיפה, כבר נעשית

נתקדשה דוקא?

ובהגהות הגרא"ז מלצר מתרץ, משום שהוא גנאי למלאות את המים בכלי חול.

אבל הקהלות יעקב [סימן ה] מבאר, שלפי שיטת הרמב"ן [הערה 453] הסובר שיש קנין חצר להקדש, ומכל מקום, אין מעילה במה שלא נתקדש קדושת פה, יבואר על נכון,

מפני שמים אלו, אף כשלא נתקדשו הם עצמם, ואף אם הכלי לא נתקדש בקדושת כלי שרת, מכל מקום, כיון שהכלי שייך להקדש, הריהו קונה את המים שהם הפקר בקנין חצר, והמים נהיים של הקדש,

ועתה אם הכלי יהיה קדוש בקדושת כלי שרת, יוקדשו המים, אף אם המים הם חולין, הואיל והמים הם של הפקר, ויפסלו בלינה. [על אף שלגבי דין מעילה לא תועיל קדושה זו הבאה מאיליה בלי קדושת פה],

מה שאין כן, שם לגבי מנחה, שהשמן אינו הפקר, לא יוכל הכלי שרת לקדש כל זמן שהוא חולין, אם יש עיכוב וחוסר הסכמה של הבעלים.

476. המיוחס לרש"י.

477. כן פירשו התוס' ופירוש המיוחס לרש"י.

אבל הרמב"ם מפרש, שמדובר בערבה הגדילה בשדה הקדש [ובכלל ימות השנה, ולא דוקא בחג הסוכות]. וזה לשונו: וכשצומח ערבה בשדה הקדש, הואיל ואינה נמכרת ואינה ראויה לשום דבר לא נהנין ולא מועלין לדברי הכל. ומה שכתב "לדברי הכל", נראה כוונתו, שאף

רבי יוסי [במשנה הקודמת] יודה שלא מועלין, אף על פי שהיא גידולי הקדש, הואיל ואינה נמכרת ואינה ראויה לשום דבר.

ותמה הטורי אבן [ראש השנה כח א] למה אינה נמכרת, ולמה אינה ראוי לשום דבר, הלא מצינו בחז"ל בכמה מקומות שהיו עושין צריפים וכלים מעצי ערבה? ועוד, הלא לצורך הלולב עצמו היא ראויה?

והחפץ חיים בספרו ליקוטי הלכות, וכן האבן האזל [הלכות מעילה פרק ה הלכה ו], הבינו הדברים כפשוטם, מפני שאין בה שוה פרוטה.

ולא משמע כן מלשון הרמב"ם, מפני שהיה לו לומר בפשטות "מפני שאין בה שוה פרוטה". ומחדש הדבר אברהם [חלק א סימן לח אות ד], שמלשון הרמב"ם אפשר להסיק דין חדש. שכל דבר שאינו ראוי להקדש, אף על פי ששוה פרוטה אם ימכרנו, אלא שאין דרך למוכרו, אין בו מעילה. עיין שם שמבאר טעמו של דבר.

זה לשון הרמב"ם בספרו יד החזקה [שם]: ערבה הגדילה בשדה הקדש לא נהנין ולא מועלין.

והשיג עליו הראב"ד: לא נאמר במשנה, אלא על אותה ערבה של אותו מקום למטה מירושלים [מוצא] שייחודה לשם מצוה. ועיין שם בכסף משנה.

והברכת הזבח ביאר כוונת הראב"ד בהשגתו: כיון שהרמב"ם [שם] פוסק כרבי יוסי שמועלין בגידולין, אם כן, למה לא ימעלו בערבה, וכי גרע משדה ונתמלאה עשבים

מצותה, ומותרת בהנאה (478).

מפני ש"מצות לאו ליהנות ניתנו" (482).

ערבה, לא נהנין, אסור להנות ממנה, ולא מועלין, מפני שאינה קדושה (479).

גמרא:

רבי אלעזר ברבי צדוק אומר: נוהגין (480) היו הזקנים (481) שנהנים מהם בלולביהן,

שנינו במשנתנו: המים שבכד של זהב, לא נהנין ולא מועלין.

שמועלין בגידולין.

והצאן קדשים מתרץ: מפני שאין מעילה במחבור.

ותמה עליו הקרן אורה, האם לכך יקרא מעילה במחבור, כשתולשה ונהנה ממנה, ומאי שנא מאילן מלא פירות ושדה מלאה עשבים? ולפי דברי המפרשים הנ"ל, שהטעם שאין מועלים משום שאינה שווה פרוטה, גם כן קשה, אם כן מה הדין המחודש בערבה?

ולא היה מצוי לערבה של מקדש בחג. ומכל מקום, בלולביהם היו נהנין הזקנים לרבי אלעזר ברבי צדוק, דדבר מועט הוא ויש לו קצבה.

וכוונתו לפרש שלא כדעת התוס' [עייין הערה 482] שמחלוקת תנאי המשנה הוא מטעם "מצות לאו ליהנות ניתנו", אלא, שלכולי עלמא אינה הקדש ואיסורה הוא רק גזירה מדרבנן, ונחלקו אם גזרו גם על הזקנים.

ועייין בקרן אורה, הסובר גם כן, שאינו אלא איסור דרבנן.

בשלמא על המשנה [לפי פירוש הרמב"ם] לא קשה, כי עיקר החידוש הוא בדברי רבי אלעזר ברבי צדוק, אבל על דברי הרמב"ם ביד החזקה קשה, פשיטא! מה משמיענו? אבל לדברי הדבר אברהם, יש כאן דין מחודש.

480. גירסת התוס': נהנין היו מהם זקנים בלולביהם.

וגירסת השיטה מקובצת: נותנין היו ממנה זקנים בלולביהם.

478. כן כתב המיוחס לרש"י.

481. והטעם שדוקא זקנים כתב התוס' יום טוב, מפני שלא יכלו לטרוח אחר ערבה. אי נמי, מפני חשיבותם הורשו ליקח. ועייין בהערה 479 בשם הטורי אבן.

אבל הקרן אורה טוען, שיש לומר, שלא שייך כאן "נעשית מצותה", כי אינו הקדש ממש [עייין הערה הבאה].

ואדרבה! קודם המצוה בלאו הכי אסור משום "הוקצה למצותה".

482. פירש רש"י [ראש השנה כח א]: מצות לא ליהנות ניתנו: לישראל, להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צואריהם ניתנו. וכתב התוס' יום טוב, שלכאורה לא חולק התנא קמא, שהרי קיימא לן מצות לאו ליהנות ניתנו, בלי חולק.

ועייין בחידושי חתם סופר [סוכה לה] ובחשק שלמה [סוכה שם] ותקנת עזרא זרע אברהם [חלק ב סימן מא] הדנים מצד "לכם", ואכמ"ל.

479. כן כתבו התוס'.

אלא שהרמב"ם כתב בפירושו המשנה, שאף על פי שהוא "הדבר האמיתי", בכל זאת, אינה הלכה. וכן בחיבורו יד החזקה [פרק ה הלכה ו] אינו מביא דעת רבי אלעזר ברבי צדוק.

והטורי אבן [ראש השנה כח א] כתב: אף על פי שאין כאן צד הקדש, מכל מקום, הרחיקו כל אדם ממנה, שאם היו נהנין היו מכלין את הכל,

אמר ריש לקיש: אין מועלין בכולן, בכל המים שבכד, אבל מועלין בשלשה לוגין, כמו שיבואר.

ומתרגינן: אלא, לא כך אמר ריש לקיש, אי איתמר, אם אכן אמר כן, אסיפא איתמר, אמר כן על הסיפא,

ומקשינן: והקתני, והרי ששנינו בסיפא: נתנו לצלוחית, מועלין בהן, מפני שהצלוחית נתקדש בקדושת כלי שרת והיא מקדשת את המים. מכלל, ואפשר להבין מכך, דרישא, כשהמים הם בחבית שלא נתקדשה בקדושת כלי שרת, אפילו בשלשת לוגין נמוי לא מועלין, וקשה על ריש לקיש?

שנינו בסיפא: נתן לצלוחית, מועלין בהן. ועל כך אמר ריש לקיש: אין מועלין אלא באם נתן לצלוחית שלשת לוגין, שהם שיעור המים לקיים בהם מצות ניסוך המים, וכמו שיבואר, ואם נתן בצלוחית יותר משלשה לוגין, אין מועלין כלל! משום שסובר "יש שיעור למים", ואין הכלי מקדש אלא הראוי להם ולא⁽⁴⁸³⁾ כשנתן יותר מכך.

וצריך עיון, למה דחאו מהלכה? והרש"ש מיישב, ומדייק מלשון הרמב"ם, שפירושו במשנה הוא, שרבי אלעזר ברבי צדוק חולק וסובר שמותר ליהנות אף שלא לצורך מצוה, ועל כך מביא ראיה מהזקנים. ועל כך, סובר הרמב"ם, חולקים חכמים. הילכך, פסק הרמב"ם שאסור להנות שלא לצורך מצוה. ואין הכי נמי לצורך מצוה, מותר. וכבר פסק הרמב"ם בכמה מקומות שמצות לאו ליהנות ניתנו.

שופר המבואר שם במסכת ראש השנה. ואכן לגבי שופר, אין בטעם "מצות לאו ליהנות ניתנו" משום היתר לכתחילה, כמו שפסק הרמב"ם [פרק א מהלכות שופר הלכה ג], ואילו כאן, הואיל וכל איסורו הוא מדרבנן, מותר אפילו לכתחילה להנות לצורך מצוה. ועיין קרן אורה. אמנם, עצם דברי הרש"ש תמוהים, איך מביא רבי אלעזר ברבי צדוק ראיה להיתר הנאה שלא לצורך מצוה מהיתר לצורך מצוה?

ועיין בחק נתן.

ולפי דרך זו של הרש"ש, תתורץ קושית השער המלך [פרק ח מהלכות לולב] והטורי אבן [ראש השנה שם] המקשים, דאם כן, יוצא שנחלקו חכמים, אם מותר להנות מאיסורי הנאה לצורך מצוה, או לא, ואילו שם בגמרא משמע שהיתר הנאה מטעם "מצות לאו ליהנות ניתנו" הוא דבר הפשוט, עיין שם.

483. סוגית יש שיעור למים במחלוקת "יש שיעור למים" ו"אין שיעור למים", ישנן כמה דעות בראשונים ואחרונים, ונפרטם אחד לאחד. א. שיטת רש"י: שם בזבחים פירש רש"י (כמבואר בפנים) "אין שיעור למים", באם נתנו בצלוחית יותר משלשת לוגין, מפני ש"יש בכלל מאתיים, מנה", כלומר, שאין חסרון במה שיש בה יותר.

ולפי הרש"ש, יבואר על נכון. לא נחלקו תנאי משנתנו בהנאה לצורך מצוה כלל, ולכולי עלמא מותר להנות לצורך מצוה, אלא שרבי אלעזר ברבי צדוק רצה ללמוד מכך דין כללי, שמותר להנות אף לא לצורך מצוה.

ולפי פירוש זה, מודה המאן דאמר "אין שיעור", שאם יש פחות, לא נתקדשו. וכן סוברים כאן התוס', לפי גירסת השיטה מקובצת.

ומוסיף הרש"ש, שבכל זאת אינו דומה לדין

ב. שיטת התוס' בזבחים, והמיוחס לרש"י

ורכי יוחנן אומר: מועלין בכולן. מפני שסובר "אין שיעור למים" ואף אם נתנו בה יותר, מפני שיש בכלל מאתיים, מנה, לפיכך כל המים שבצלוחית, אף יותר משלשה לוגין נתקדשו בקדושת כלי שרת.

ומקשינן: למימרא, האם נאמר, דקסבר ריש לקיש "יש שיעור למים"?!
הגמרא מביאה סוגית הגמרא במסכת זבחים

הגמרא מביאה סוגית הגמרא במסכת זבחים

בכל המים בבת אחת. הלכך סובר מאן דאמר "יש שיעור", שלא מעל מתוכם אלא בשלשת לוגין הראשונים, ורק עליהם משלם קרן וחומש. והנה, הקרן אורה הקשה סתירת פסקי הרמב"ם.

הרמב"ם [פרק ב מהלכות מעילה הלכה ט] פוסק כרבי יוחנן שמועלין בכל המים. משמע שסובר "אין שיעור למים". ואילו לגבי שחוטי חוץ פסק [הלכות מעשה הקרבנות פרק יט הלכה ד] שהמנסך יין פחות משלשה לוגין, פטור. משמע, שסובר ש"יש שיעור".

ותירץ, שהרמב"ם סובר, שלא כדברי תוס', אלא "יש שיעור למטה", כלומר, אם נתנו פחות משלשה לוגין לא נתקדשו, ו"אין שיעור למעלה", כלומר, שאם יש יותר משלשה לוגין נתקדשו. וכן כתב השפת אמת.

ועיין שם בקרן אורה, שאינו מבין החילוק בין פחות לבין יותר, דאם איתקיש, מנלן דאפשר לקדש יותר, ואם לא איתקיש ליי, נימא דאף פחות.

על שיטת המיוחס לרש"י [שיטה השניה], מקשה השפת אמת: ומה בכך שיש יותר מים מהשיעור, ולמה יגרע מקדושתם?

ועיין במקדש דוד, המוכיח מכמה ראיות שהוא דין בהפרשת קרבן שאי אפשר להפריש יותר מהצורך, ואם הפריש יותר, לא חלה הקדושה כלל.

וראה בתוס' שבועות [יא א ד"ה הואיל] שמבואר מדבריהם שלמאן דאמר "יש שיעור", אם מילא יותר משיעור לא יפסל בלינה, מפני שאינם קדושים כלל.

ורבינו גרשום [כאן]: "אין שיעור למים", כלל, ובכל דהו נתקדשו, בין פחות ובין יותר. ומאן דאמר "יש שיעור" סובר, שלא נתקדשו אלא בשלשה לוגין לא פחות ולא יותר. מפני שאין המים מתקדשים אלא בשיעור הראוי לניסוך.

ג. שיטת התוס' [כאן]: שהמים נתקדשו, ואין חסרון במה שיש יותר משלשה לוגין, אלא שמאן דאמר "יש שיעור" סובר שעד שלשת לוגין נתקדשו, והמים שנתנו בה יותר משלשת לוגין לא נתקדשו. הילכך, אם נהנה מן המים שיש בה יותר משלשת לוגין, לא מעל. ואם נהנה משלשת לוגין שנותרו בצלוחית, מעל.

ומאן דאמר "אין שיעור" סובר שכל המים נתקדשו, ובכל מה שנהנה מהם, מעל.

האחרונים הקשו שמהסוגיא במסכת סוכה [ט] משמע דאם "יש שיעור למים" ונתן יותר מהשיעור, לא מתקדש כלל. עיין שער המלך ומכתב האור שמח בספר זרע אברהם.

ד. שיטת "יש מפרשים" בתוס': שכל המים נתקדשו, אלא, שמאן דאמר "יש שיעור" סובר, שלא מעל, עד שיהנה משלשה לוגין מתוכם.

ה. שיטת הקרן אורה: מאן דאמר "יש שיעור" סובר, שאם יש בצלוחית יותר משלשה לוגין, מעל בשלשה לוגין הראשונים [היפך משיטת תוס', השיטה השלישית הנ"ל!], ובמה שנותר, לא מעל.

הקרן אורה עצמו מקשה על פירוש זה: למה לא מעל במים בנותר בכלי, הלא עתה ראויים המים לניסוך, כי לא נפסלו במה שהשתמשו במים הראשונים שהיו בצלוחית?

וחוזר ומעמיד את פירושו, שמדובר, שנהנה

[קי ב], ומשמע ממנה שריש לקיש סובר "אין שיעור למים".

שם דנה המשנה בהלכות "שחוטי חוץ", והוא, השוחט והמעלה חוץ לבית המקדש זבחים וכל הראוים להיקרב בפנים. והעושה כן, חייב כרת.

והתנן, הרי שנינו: רבי אלעזר אומר (484): אף המנפך מי חג, שנתמלאו לשם ניסוך המים, בחג הסוכות, בחוץ, חייב, משום המעלה בחוץ.

ושם בגמרא, אמר רבי יוחנן משום מנחם יודפאה [מן העיר יודפת (485)]: רבי אלעזר בשיטת רבי עקיבא רבו, אמרה, לחיוב על ניסוך המים בחוץ,

בפרשת קרבנות המועדים [במדבר כט] נאמר בכל ימי החג "מלבד עולת התמיד ומנחה ונסכה" או "ונסכיהם". ואילו ביום הששי נאמר "מנחתה ונסכיה". דרריש רבי עקיבא

[תענית ב ב], שיש כאן משמעות של שני ניסוכין: אחד ניסוך היין ואחד ניסוך המים (486),

וכיון שרבי אלעזר סובר כרבי עקיבא, הדורש ניסוך המים מניסוך המים, הילכך (487) הקישם הכתוב זה לזה. וכשם שאם ניסך יין בחוץ, חייב [לכולי עלמא], כן אם ניסך מים בחוץ חייב. וזה טעמו של רבי אלעזר.

אלו הם דברי רבי יוחנן בשם מנחם יודפאה.

ושם בגמרא, אמר ריש לקיש: לדברין, שרבי אלעזר מקיש מים ליין, אי, אם כן, גם נקישם ונאמר: מה יין, שיעורם לניסוך הוא שלשה לוגין, כמו שאמרה התורה "רביעית ההין", אף מים, האם הנך סובר שלדעת רבי אלעזר שיעורם לניסוך בחג הוא שלשה לוגין? [ועיין שם בגמרא, מדוע קשה לומר כן].

אז, בהשאירו שלשה לוגין, שהם שיעור קידוש, נתקדשו המים מאליהם, מפני היותם בכלי שרת. אלא, שדבר זה תלוי באם "כלי שרת מקדש שלא מדעת", עיין שם.

484. גירסת המשנה שם.

485. רש"י שם.

486. גירסת הגמרא שם.

487. כן פירשו כאן התוס'.

ושם הגירסא: בשיטת רבו רבי עקיבא אמרה, דאמר ניסוך המים דאורייתא.

[וכתב הצאן קדשים] שם] בזבחים, ששיטה זו סוברת כן לגבי ניסוך בחוץ ולענין ליפסל בלינה, אבל לגבי מעילה, ודאי מועלין בהם]. ועתה, קשה לשיטת התוס' [שיטה השלישית], למה, באמת, מועלין בשלשת לוגין הראשונים, הלא לפי ראיות המקדש דוד לא נתקדשו המים כלל?

ותירץ התקנת עזרא, שמדובר שלא מלאו את הצלוחית בבת אחת ביותר משלשה לוגין, אלא ששפכו לתוכן מים מעט מעט, לפיכך נתקדשו שלשת לוגין הראשונים, ומה שהוסיפו עליהם אינו מגרע מקדושתן.

עוד מתרץ: שיטה זו אכן סוברת שאם יש יותר משלשת לוגין לא נתקדשו, אלא, שכאשר הנהגה מהם הוציא ממנה מים,

מכלל, מוכח מסוגיא ההיא דסבר ריש לקיש "אין שיעור למים", כי אם היה סובר "יש שיעור למים", כמו שאמרה הגמרא כאן, מהי קושיתו, הלא הוא עצמו סובר כן.

וקשה על מה שאמרה כאן הגמרא שריש לקיש סובר "יש שיעור למים"?

ומתרצת הגמרא: אמנם, ריש לקיש עצמו סובר "יש שיעור למים",

ומה שהקשה שם, לטעמא דמנחם יודפאה קאמר, כלומר, אם כדברי מנחם יודפאה שרבי אלעזר מקיש מים לין, אם כן, יצא שרבי אלעזר גם כן סובר "יש שיעור למים",

ועל כך מקשה ריש לקיש, שמדברי רבי אלעזר עצמו שאמר "מי החג" בלשון סתמי, לא משמע כן.

וקושית ריש לקיש היא על מנחם יודפאה,

ואילו הוא עצמו סובר "יש שיעור למים" (488).

מתנתין:

המשנה ממשיכה בדין "לא נהנין ולא מועלין". ודרך אגב, שונה דין אשירה, והיא עץ של עבודה זרה, שהתורה ציוותה לגדעה ולשורפה והיא אסורה בהנאה (489).

הקן, שקננו צפורים בראש האילן של הקדש, לא נהנין ולא מועלין.

הקן שבראש אשירה, לא יעלה על העץ ויטול בידיו את הקן, אלא יתיז בקנה, מנענע אותו על ידי מקל ויפול, ויקחנו. ובואר.

המקדיש את החורש [יער], מועלין בכולו,

488. והתוס' פירשו עוד בשם "יש מפרשים" [ולפי עדותו של הצאן קדשים, הוא פירשו של רש"י שם] שהגמרא מתרצת בהיפך: ריש לקיש עצמו סובר "אין שיעור למים", ומה שאמר כאן, הוא לדעת מנחם יודפאה הסובר "יש שיעור למים".

והתוס' מקשים על פירוש זה. ראשית, הלא לא נאמר כאן שאמר כן ריש לקיש אליבא דמנחם יודפאה, אלא "אמר ריש לקיש". ועוד מקשים [שם בתוס'], אם ריש לקיש אומר דין לדעת מנחם יודפאה [אף על פי שהוא עצמו אינו סובר כן], היינו, שמקבל את הסברו שרבי אלעזר בשיטת רבו אמרה, אם כן, היה צריך לומר: אליבא דרבי אלעזר או אליבא דרבי עקיבא אין מועלין אלא בשלשת לוגין, כי רבי עקיבא ורבי אלעזר הם בעלי הדין, ולא מנחם יודפאה, שאינו אלא מפרש דבריהם. ועוד

מקשים, מפני ששם בגמרא משמע שמנחם יודפאה עצמו סובר "אין שיעור למים", ומסיקה שם הגמרא שקושית ריש לקיש איננה קושיא. עיין שם עוד בתוס'.

489. סוגיא זו מופיעה במסכת עבודה זרה [מב ב] בשנינויים, ומתפרשת כאן על פי התוס' בשם רבינו פרץ. ועל פי המשנה למלך [פרק ז מהלכות עבודת כוכבים הלכה יב].

והשיטה מקובצת גורס בגירסתנו כפי הגירסא שם, וכן פירשו הפירוש המיוחס לרש"י, והרוצה לעמוד על טיבה, יעיין שם, ובמשנה למלך המאריך לבאר ולסכם את הבדלי הדינים בין שתי הסוגיות. כמו כן, לא הובאו כאן דברי המפרשים הנותנים ונושאים על פי הגירסא ההיא, אלא השייך לגירסתנו.

בעציו (490) ובשיפוי ובנביה (491), כיון שהכל כלול ב"חורש", והכל קדוש (492).

גמרא:

א-ד הגמרא מביאה מחלוקת בין רבי יוחנן וריש לקיש בענין ביטול עבודה זרה. וממשנה זו מוכיח ריש לקיש כדבריו.

עבודה זרה של גוי האסורה בהנאה, יש לה ביטול, כמבואר בפרק שלישי ורביעי של מסכת עבודה זרה. והיינו, שאם הגוי שובר או פוחסה לשם ביטול, בכעסו עליה, או בהתייאשו ממנה ובהפסקת אמונתו בה, הרי על ידי הביטול היא נעשית מותרת בהנאה.

איתמר, עבודת כוכבים שנשתברה מאליה, ולא ביטלה הגוי, רבי יוחנן אמר: אסורה בהנאה, וריש לקיש אמר: מותרת בהנאה.

הגמרא מבארת טעם מחלוקתם.

רבי יוחנן אמר אסורה: משום דלא בטלה עובד כוכבים, הגוי לא ביטלה בפירוש, לפיכך אין לה דין עבודת כוכבים שנתבטלה.

וריש לקיש אמר מותרת: כי הגוי העובדה

מימר אמר, חושב בלבו: היא גופה לא מצלה, אם אין בכחה להציל עצמה מנזק השבירה, לדידי מצלה לי?! וכי תציל אותי?! הילכך, מן הסתם הוא מבטל אותה.

ושם בגמרא מביא רבי יוחנן משניות וברייתות להוכיח את דבריו, וריש לקיש מתרץ אותן לשיטתו, ובאחרונה מביא ריש לקיש את משנתנו להוכיח ממנה שעבודת כוכבים שנשתברה מאליה, מותרת.

איתביה ריש לקיש לרבי יוחנן ממה ששינו: הקן שבראש אילן של הקדש, אין נהנין ואין מועלין. אבל הקן שבאשירה, יתיז בקנה.

ומדייק ריש לקיש מההיתר להשתמש בענפי הקן שבאשירה: מאי לאו, דאיתבר מגופה, מדובר באופן שנשברו (492) ענפים ועצים דקים מן גוף האשירה על ידי העוף, ומהם בנה העוף את הקן. וקתני, ואמרה המשנה: יתיז אותו בקנה, ינענע את ענפי הקן, ויפלו הענפים, כדי שיוכל להנות מהעצים, כגון לצורך שריפה,

והרי הם עצי אשירה, האסורים בהנאה, ומי ביטלם? (493) אלא מוכח, שעצם השבירה שהעוף שיכרם מהאשירה [או שנשברו]

490. כן כתב המיוחס לרש"י.

והרמב"ם כתב [בפירושו על המשנה ובידו החזקה] "ובין בקנים שבראשי האילנות". ובהערה [דף יד] מובאת שיטת הרמב"ם.

491. אם הגירסא היא נבייה, פירושה: העלין, מלשון "עוד ינובון בשיבה".

ואם הגירסא נכייה [בכ'], פירושה: הנסורת הדקה הנופל מן המגירה [מלשון "נכה"]. שיטה

מקובצת.

והרמב"ם [פרק ה מהלכות מעילה הלכה ט] גרס: "נמיה", ומפרש: והוא הגוף הקשה העגול שבתוך העץ הדומה ליבלת שלא יצלח למלאכה. ועיין שם בהשגות הראב"ד.

492. יבואר במשנה הבאה.

492. משנה למלך.

493. ישראל אינו יכול לבטל עבודת כוכבים.